

ИЖТИМОЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

1-МАХСУС СОН

ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ
СПЕЦИАЛЬНЫЙ НОМЕР-1

JOURNAL OF SOCIAL STUDIES
SPECIAL ISSUE-1

ИЖТИМОЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ | JOURNAL OF SOCIAL STUDIES
№ SI-1 (2024) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9556-2024-SI-1>

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:
Сеитов Азамат Пулатович
доктор социологических наук
(Doctor of sociology, DSc)

Бош муҳаррир ўринбосари:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:
Сабилова Умида Фархадовна
доктор социологических наук
(Doctor of sociology, DSc)

ТАҲРИРИЙ МАСЛАҲАТ КЕНГАШИ | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ | EDITORIAL BOARD

22.00.01–Социология назарияси, методологияси ва тарихи. Социологик тадқиқотлар усуллари.
Теория, методология и история социологии. Методы социологических исследований.
Theory, methodology and history of sociology. Methods of sociological research.

Бекмурадов Мансур Бобомурадович
доктор социологических наук, профессор (Узбекистан)
Каланов Комил Куллахматович
кандидат социологических наук, профессор (Узбекистан)
Убайдуллаева Раиса Турсуновна
доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)
Негматова Шахзода Шухратовна
доктор философских наук, профессор (Узбекистан)
Исмаилов Алишер Агзамович
доктор экономических наук, (Узбекистан)

Щепилова Галина Германовна
доктор философских наук, профессор (Россия)
Рожанский Михаил Яковлевич
кандидат философских наук (Россия)
Маматов Нормурат
доктор философских наук, профессор (Узбекистан)
Камалова Хатира Сабыровна
кандидат социологических наук, доцент (Узбекистан)
Фофуров Низомжон Октябрович
кандидат исторических наук, доцент (Узбекистан)

22.00.02–Ижтимоий тузилиш, ижтимоий институтлар ва турмуш тарзи
Социальные структуры, социальные институты и образ жизни
Social structures, social institutions and way of life

Умаров Абсалом Адилевич
доктор социологических наук, профессор (Узбекистан)
Холбеков Абдугани Жуманазарович
доктор социологических наук, профессор (Узбекистан)
Шайхисламов Рафаэль Бадретдинович
доктор социологических наук, профессор (Россия)
Акулич Мария Михайловна
доктор социологических наук, профессор (Россия)
Каримов Бобир Шаропович
доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)
Сабиров Алишер Сабирович
кандидат социологических наук, доцент (Узбекистан)
Ахмедова Феруза Медетовна
доктор философии по социологическим наукам (PhD)
(Узбекистан)

Антонио Алонсо Марсос
доктор политических наук, профессор (Испания)
Фадеева Любовь Александровна
доктор социологических наук, профессор (Россия)
Виктор Агаджаньян
доктор философии по социологическим наукам (США)
Тагиева Гулсум Гафуровна
доктор философии по социологическим наукам (Узбекистан)
Муйдинова Моҳира Муқимжоновна
доктор философии по социологическим наукам (Узбекистан)
Ходжаев Собир Джумаевич
доктор философии по социологическим наукам (PhD)
(Узбекистан)
Алимухамедова Нодира Ядгаровна
доктор философии по социологическим наукам (PhD)
(Узбекистан)

22.00.03–Ижтимоий онг ва ижтимоий жараёнлар социологияси.
Социология социального сознания и социального процесса.
Sociology of social consciousness and social process

Аликариев Нуритдин Сапаркариевич
доктор экономических наук, профессор (Узбекистан)
Матибаев Тасполат Балтабаевич
доктор социологических наук, профессор (Узбекистан)
Николов Стефан
доктор философии по социологическим наукам, (Болгария)
Бурнашев Рустам Ренатович
кандидат философских наук, профессор (Казахстан)
Пармонов Фарход Ярашевич
доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)
Акрамов Хусан Фуркатович
доктор философии по социологическим наукам (PhD)
(Узбекистан)

Ли Ци
доктор исторических наук, профессор (Китай)
Сухомлинова Марина Валерьяновна
доктор социологических наук, профессор (Россия)
Қаюмов Қахрамон Нозимжонович
доктор философии по социологическим наукам (PhD)
(Узбекистан)
Доспанова Дилара Уракбаевна
кандидат филологических наук, доцент (Узбекистан)
Рахимбаева Дилбархон Абдулхамитовна
кандидат философских наук, доцент (Узбекистан)
Якубов Ильдар Харасович
кандидат политических наук, и.о. доцент (Узбекистан)

Page Maker | Верстка | Саҳифаловчи: Хуршид Мирзахмедов

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

МУНДАРИЖА | СОДЕРЖАНИЕ | CONTENT

1. Сеитов Азамат РАЗВИТИЕ СОЦИОЛОГИИ В УЗБЕКИСТАНЕ: ОТ ПРОШЛОГО К ПЕРСПЕКТИВНОМУ БУДУЩЕМУ.....	5
2. Sabirova Umida SOTSIOLOGIK MONITORING YARATISHNING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI.....	12
3. Алексеева Виктория КОНЦЕПЦИИ ГЕНДЕРНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ В АНАЛИЗЕ ДИНАМИКИ СОЦИАЛЬНОЙ МОБИЛЬНОСТИ.....	21
4. Kayumov Kaxramon KICHIK SHAHARLARNI ILMIY O'RGANISHNING SOTSIOLOGIK JIHATLARI.....	30
5. Alikariyeva A'loxon TA'LIM SIFATI BOShQARUVIGA NAZARIY YONDASHUVLAR TAHLILI.....	36
6. Mannanova Nilufar DAVLAT XIZMATCHILARINI MERITOKRATIK YONDOSHUV ASOSIDA TANLASH – JAMIYATDA ADOLAT TAMOIYILI QAROR TOPISHINING MUHIM MASALASI SIFATIDA.....	44
7. Mo'minov Zokirjon IJTIMOIY MOBILLIK OMILINI TADQIQ ETISHNING METODOLOGIK JIHATLARI.....	51
8. Jiyanmuratova Gulnoz YOSHLARNING SIYOSIY INSTITUTLARGA NISBATAN ISHONCHI MUAMMOSI: NAZARIY ASOSLAR.....	58
9. Сеитов Мансур МОЛОДЕЖНАЯ ПОЛИТИКА В ФОРМИРОВАНИИ ЖИЗНЕННЫХ ПОЗИЦИЙ МОЛОДЕЖИ: ОТЕЧЕСТВЕННЫЙ ОПЫТ.....	66
10. Узакова Зарина СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ: ОТ СОЦИАЛЬНОЙ К БИОПСИХОСОЦИАЛЬНОЙ МОДЕЛИ ИНВАЛИДНОСТИ.....	74
11. Ziyayeva Xolida AGRESSIV XULQ-ATVORNI O'RGANISHGA QARATILGAN NAZARIYALAR TAHLILI.....	80
12. Imomova Nozimaxon MEHNAT MIGRATSIIYASINI VUJUDGA KELISHI VA TRANSFORMATSIYALASHUVINING IJTIMOIIY OMILLARI.....	88
13. Shokirov Shaxrizod HUQUQBUZARLIK VA JINOYATCHILIKNI OLDINI OLISHDA JAMOATCHILIK BILAN HAMKORLIKDA ISHLASH.....	93

14. Ixtiyarov Farxod INSON KAPITALINI RIVOJLANTIRISH – IJTIMOYIY BARQARORLIK VA TARAQQIYOT OMILI.....	102
15. Akramov Xasan YANGI O‘ZBEKISTONNING SPORT STRATEGIYASINI SHAKLLANTIRISHDA NORMATIV-HUQUQIY BAZASINING SOTSIOLOGIK TAHLILI.....	108
16. Kalanova Sabohat JAMIYATDA AVLODLAR ALMASHINUVI JARAYONLARI IJTIMOYIY HODISA SIFATIDA.....	117
17. Axrorov Zohidjon O‘ZBEKISTONDA IJTIMOYIY HODIM KASBINING JORIY ETILISHI, IJTIMOYIY SIYOSATNING AMALIY NATIJASI SIFATIDA.....	126
18. Xujanov Zafar KAMBAG‘ALLIK SABABLARI VA UNI QISQARTISHGA TA‘SIR ETUVCHI OMILLARI.....	132
19. Turanazarov Umid KASBIY KOMPETENTLIK MOHIYATI VA RIVOJLANTIRISHNING OMILLARI.....	138
20. Kaxarova Nilufar SHAXAR MEGOPOLISIDAGI AYOLLAR MEHNAT MIGRATSIYASINING MUAMMOLARI VA IMKONIYATLARI.....	145
21. Хакимова Анора ОСОБЕННОСТИ РАБОТЫ С МОЛОДЫМИ СПЕЦИАЛИСТАМИ В ОРГАНИЗАЦИИ.....	154
22. A‘zamxonov Saidabzalxon TALABALAR MUSTAQIL TA‘LIM OLIHINI OSHIRISHNING NAZARIY ASOSLARI.....	163
23. Ro‘zimatov Elbek VOLONTYORLIK HARAKATINING NAZARIY TAHLILI.....	170
24. Masharipov Baxtiyar SHAHAR INFRATUZILMASINING FUNKSIONAL XUSUSIYATLARI.....	177
25. Muzaffarov San‘atbek VOLONTYORLIK HARAKATI – EZGULIK VAKSINASI.....	185
26. Yo‘ldashev Shoxrux YOSHLAR BUGUNGI KUN RIVOJLANISHI SHAROITIDA MADANIY-HUQUQIY MUHITNING SUBYEKTI VA OBYEKTI SIFATIDA.....	190

ИЖТИМОЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ | JOURNAL OF SOCIAL STUDIES

Ziyayeva Xolida,
O‘zbekiston Milliy universiteti
dotsent vazifasini bajaruvchisi,
sots.f. b.f.d (PhD)
e-mail: ziyayevaxolida@gmail.com

AGRESSIV XULQ-ATVORNI O‘RGANISHGA QARATILGAN NAZARIYALAR TAHLILI

 <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10800136>

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada shaxslararo munosabatlarni belgilovchi xulq-atvor va xatti-harakatlarning muhim xususiyatlari, agressiya tushunchasi, insonning agressiv xatti-harakatlarga moyilligini turlicha tushuntirishga qaratilgan dastlabki nuqtai nazarlar, agressiyaning ijtimoiy maqbul va aksilijtimoiy turlari hamda agressiv harakatlarning shkalalari, Z.Freyd, J.Dollard, A.Bandura boshqa bir qator olimlar tomonidan agressiv xulq-atvorni o‘rganishga qaratilgan nazariyalar tahlil qilingan. Barcha jamiyatlarda jamiyat a'zolariga qaratilgan tajovuzkor xatti-harakatlar qoralanadi. Umuman olganda, tajovuzkorlikning namoyon bo‘lishi insonning dushmanlik xatti-harakatlariga tayyorligi sifatida qaraladi. Bu tug‘ma emas, aksincha jamiyat bilan o‘zaro munosabatlar jarayonida olingan deb talqin etiladi. Agressivlikning paydo bo‘lishi juda ko‘p turli omillarni o‘z ichiga olgan juda murakkab jarayondir. Ko‘pincha dushmanlik xatti-harakati bolalikda atrof-muhit, ota-onalar, qarindoshlar, tengdoshlar ta’siri ostida shakllanadi.

Kalit so‘zlar: agressor, shaxs tushunchasi, ijtimoiylashuv, agressiv xatti-harakat, moyillik, frustatsiya, affekt, stress, psixoanalitik yondashuv, etologik yondashuv, sotsiologik yondashuv, sotsiologik o‘rganish nazariyasi.

Зияева Холита,
и.о.доц. Национального университета Узбекистана
доктор философии по социологии, PhD
e-mail: ziyayevaxolida@gmail.com

АНАЛИЗ ТЕОРИЙ, НАПРАВЛЕННЫХ НА ИЗУЧЕНИЕ АГРЕССИВНОГО ПОВЕДЕНИЯ

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматриваются особенности поведения, определяющие межличностные отношения, понятие агрессии, исходные точки зрения, направленные на различное объяснение склонности человека к агрессивному поведению, социально приемлемые и антиобщественные типы агрессии и шкалы агрессивных действий. Были рассмотрены соответствующие теории З.Фрейда, Дж. Долларда и ряда других ученых. Во всех обществах осуждается агрессивное поведение, направленное на членов общества. В целом проявление агрессии рассматривается как готовность человека к

враждебному поведению. Вероятно, агрессия не является врожденной, но скорее приобретена в процессе взаимодействия с обществом. Возникновение агрессивности - очень сложный процесс, включающий в себя множество различных факторов. Чаще всего враждебное поведение формируется в детстве под влиянием окружающей среды, родителей, родственников, сверстников.

Ключевые слова: понятие личности, социализация, агрессивное поведение, предрасположенность, фрустрация, аффект, стресс, психоаналитический подход, этологический подход, социологический подход, теория фрустрации, теория социологического обучения.

Ziyaeva Holida,

Associate Professor National University of Uzbekistan
doctor of philosophy and sociology, PhD
e-mail: ziyayevaxolida@gmail.com

ANALYSIS OF THEORIES FOCUSED ON THE STUDY OF AGGRESSIVE BEHAVIOR

ABSTRACT

This article examines the characteristics of behavior that determine interpersonal relationships, the concept of aggression, initial points of view aimed at different explanations of a person's tendency to aggressive behavior, socially acceptable and antisocial types of aggression and scales of aggressive actions. The corresponding theories of S. Freud, J. Dollard and a number of other scientists were considered. All societies condemn aggressive behavior directed at members of society. In general, the manifestation of aggression is considered as a person's readiness for hostile behavior. It is likely that aggression is not innate, but rather acquired through interaction with society. The emergence of aggressiveness is a very complex process that includes many different factors. Most often, hostile behavior is formed in childhood under the influence of the environment, parents, relatives, and peers.

Keywords: personality concept, socialization, aggressive behavior, predisposition, frustration, affect, stress, psychoanalytic approach, ethological approach, sociological approach, frustration theory, sociological learning theory.

KIRISH

Shaxs – ijtimoiy munosabatlarning mahsuli, ya'ni shaxs bu munosabatlarning tashuvchisi, ijtimoiy hayotning subyekti, jamiyatning negizidir. Darhaqiqat, har bir shaxs butun hayoti davomida ijtimoiy muhit ta'sirida ijtimoiylashib boradi va o'z faolligini namoyon qiladi. Inson faolligining o'ziga xosligi shundaki, u muttasil boshqa odamlar yoki o'zi yaratgan narsalar bilan o'zaro munosabatda bo'ladi. Ular o'rtasidagi bu munosabatlarni muvofiqlashtiruvchi tabiiy qonunlardan tashqari, ijtimoiy hayotda tez-tez uchrab turuvchi axloqiy normalarning qat'iy qoidalar shaklidagi qonunlari ham mavjud. Pirovardida, shaxslararo munosabatlarni idora qiluvchi, bir-birining xatti-harakatini va xulqini, shuningdek boshqa insonlarga qaratilgan xususiy harakatlarni baholash hamda ularga nisbatan muayyan javoblar qaytarishning o'ziga xos tizimi ishga tushadi.

Insonlar tomonidan belgilanadigan munosabatlarni aks ettiruvchi mazkur tizimning nisbiyligi asosan falsafiy, psixologik yoki axloqiy masalagina bo'lib qolmay, uning sotsiologik asoslari ham mavjud. Kimningdir nuqtai nazariga ko'ra, zaruratdek tuyuladigan xatti-harakat boshqa bir inson uchun nafaqat befoyda, balki zararli deb hisoblanishi, bir madaniyatda ma'qul sanalgan xatti-harakat boshqa bir madaniyatda noma'quldek e'tirof etilishi ham mumkin. Shaxsga doir individual taraqqiyot samarasini hamda shaxslararo munosabatlarni belgilovchi xulq-atvor va xatti-harakatlarning eng muhim xususiyatlaridan biri aggressivlikdir.

Ijtimoiylashuv – individning ijtimoiy tajribani o'zlashtirish jarayoni va faolligi bo'lib, bu o'z navbatida, muloqot va faoliyatda namoyon bo'ladi. Ijtimoiylashuv jarayoni jamiyatdagi turli o'zgarishlar va maqsadga yo'naltirilgan tarbiya natijasida stixiyali tarzda kechadi.

Ijtimoiylashuv jarayonini turli psixologik ilmiy maktablar turlicha tahlil qilganlar:

1) neo-bixeviorizm namoyondalarining fikricha, ijtimoiylashuv – bu ijtimoiy o'rganishdir; 2) interaksionizm vakillarining fikricha, o'zaro ta'sirlar natijasi; 3) gumanistik

psixologiya vakillarining ta'riflashicha, «Men» konsepsiyasining namoyon bo'lishidir.

Ijtimoiylashuv serqirra jarayon bo'lib, yuqorida keltirilgan psixologiyaning ilmiy maktablari namoyandalari uning faqat bir tomonigagina asosiy urg'u beradilar. Hozirgi kunda jahon psixologlari ijtimoiylashuv muammosini ijtimoiy xulq-atvorni boshqarishning dispozitsion konsepsiyasi nuqtai nazaridan ko'rib chiqishga harakat qilmoqdalar. Bu konsepsiya shaxslararo munosabatlarga kirisha olish darajasiga bog'liq ijtimoiy xulq-atvorni boshqarish tizimini tahlil qiluvchi dispozitsiyalar ierarxiyasini o'z ichiga qamrab oladi.

METODOLOGIYA

Insonlardagi shaxslararo munosabatlarda namoyon bo'luvchi xulq-atvor tiplaridan biri agressiyadir. «Agressiya» tushunchasiga izoh berish qator qiyinchiliklarni tug'diradi, chunki bu atama ko'plab xatti-harakat shakllarini ifodalaydi. Odamlar biron kimsani agressiv shaxs sifatida tavsiflaganlarida, uni boshqalarni haqorat qiluvchi yoki badfe'l, barcha narsani o'zi istaganidek qilishni istaydigan yoki o'z g'oyalarini qat'iy himoya qiladigan, yechimi yo'q muammolar girdobiga o'zini giriftor qiladigan inson kabi ta'riflarni keltirishlari mumkin.

Insonning agressiv xatti-harakatlarga moyilligini turlicha tushuntirishga qaratilgan dastlabki nuqtai nazarlar ichida U.Makdaugoll, Z.Freyd, G.Marrey va boshqa olimlarning “inson va hayvonlarda agressiyaning tug'ma instinkti mavjud bo'ladi”, degan qarashlaridir [1]. Agressiv xulq-atvor haqidagi fikr-mulohazalar XX asrning boshlarida frustratsiya nazariyasi bilan bog'liq ravishda yuzaga keldi. Unga ko'ra, agressivlik frustratsiyaning oqibatidir. Bunday qarashni birinchi bo'lib J.Dollard ilgari surdi. Ammo, ushbu ikki xil nuqtai nazar ham amaliyotda o'z tasdig'ini topmadi [2].

Agressiv xulq-atvor xususidagi yana bir nuqtai nazar L.Berkovichning ijtimoiy bilish nazariyasida bayon qilingan. Unga ko'ra, maqsadga yo'naltirilgan faoliyat davomida vujudga keladigan to'siq shaxsda agressiv xatti-harakatlarni hosil qiladi. Nihoyat, agressiv xulq-atvorning kelib chiqish sabablari haqidagi eng zamonaviy nuqtai nazar bilishning kognitiv nazariyasi bilan bog'liq holda ifodalanadi. Bu konsepsiyada agressiv harakatlar quyidagi jarayonlarning natijalari sifatida baholanadi:

- 1) subyektning o'z agressiv xulq-atvorini ijobiy deb baholashi;
- 2) frustratsiyaning mavjudligi;
- 3) affekt yoki stress tipidagi emotsional qo'zg'alishning kuchlilik [3].

R.Kratchfild va N.Livson agressiyaning bir-birini inkor etmaydigan va birday maqbul ikki tavsifini keltirganlar.

Birinchisi, xulq-atvorning zohiriy (tashqi) alomatlariga asoslanadi: “Agressiya – kimgadir ziyon yetkazuvchi xulq-atvorning har qanday ko'rinishidir”.

Ikkinchisi, odamning botiniy (niyatlari) bilan bog'liq, ya'ni insonni harakatga undovchi kuchlar bilan mushtarak: “Agressiya – boshqa bir insonga ziyon yetkazishni maqsad qilib olgan har qanday xatti-harakatdir”. Agressiyaning yuqorida zikr etilgan tavsiflariga monand tushunchalarga tayangan ko'plab psixologlar agressiyani mavjudotning yashash uchun kurash bilan bog'liq uzviy xususiyati deb hisoblaydilar.

D.Bass taklif etgan ta'riflardan biriga ko'ra, boshqalar uchun xavf tug'diruvchi va ularga ziyon yetkazuvchi har qanday fe'l-atvor agressiyadir.

Bir necha taniqli tadqiqotchilar tomonidan taklif etilgan ikkinchi ta'rif esa quyidagicha: u yoki bu harakatlar agressiya sifatida tasniflanishi uchun ular oxir-oqibat xafa qilish yoki haqoratlashga olib kelishi emas, balki xafa qilish va haqoratlarni maqsad qilib qo'yishi lozim. Nihoyat, uchinchi nuqtai nazar X.Zilman tomonidan bildirilib, unga ko'ra, agressiya o'zgalarga tan jarohati va boshqa jarohatlar yetkazish demakdir. “Agressiya” tushunchasining talqinidagi kelishmovchiliklarga qaramay, ijtimoiy fanlar sohasidagi ko'plab mutaxassislar uning ikkinchi nuqtai nazarda bayon etilgan ma'nosiga ko'proq tayanadilar [4].

Demak, hozirda “agressiya – boshqa tirik jonzotga u buni istamagan vaziyatda haqorat yoki ziyon yetkazishni maqsad qilib qo'ygan fe'l-atvorning har qanday shakli”, degan ta'rif qabul qilingan. U agressiyaga emotsiya, motiv yoki ko'rsatma sifatida emas, balki fe'l-atvor modeli sifatida qarashni taqozo etadi. Bu muhim fikr ko'plab chalkashliklarni tug'dirdi.

“Агрессия” atamasi ko‘p hollarda g‘azab kabi salbiy his-tuyg‘ular, haqorat qilish va ziyon yetkazish kabi motivlar, hatto irqiy va etnik xurofot bilan assotsiatsiyalanadi. Bu omillar natijasi zarar yetkazish bo‘lgan fe‘l-atvorda muhim rol o‘ynashiga qaramay, ular bunday harakatlar uchun asos bo‘la olmaydi. G‘azab boshqalarga tajovuz qilish uchun aslo zaruriy shart hisoblanmaydi, agressiya o‘ta sovuqqonlik holatida qancha yuzaga kelsa, shuncha o‘ta emotsional hayajon holatida ham sodir etiladi.

Shuningdek, agressorlarning ular tajovuz qilayotgan shaxslardan nafratlanishi yoki ularni yoqtirishi umuman shart emas. Ko‘pchilik odamlar o‘zlari yoqtirgan insonlarga zulm o‘tkazadilar. Inson agressiyasining turli-tumanligi va tubsizligidan kelib chiqib, mazkur fe‘l-atvorni o‘rganishda asos tomonidan taklif etilgan konseptual chegaralanish juda foydali ekanligi ayon bo‘ldi. D.Bassning fikricha, agressiv harakatlarni uchta shkalaga asoslangan holda tasvirlash mumkin: jismoniy – verbal, faol – sust va to‘g‘ri – egri. Ularning kombinatsiyalari sakkizta ehtimolga yaqin kategoriyalarni berib, ular asosida ko‘plab agressiv harakatlarni tushuntirish mumkin. Masalan, bir kishining ikkinchisiga otish, pichoqlash yoki kaltaklash tarzida zo‘ravonlik qilishi ham jismoniy, ham faol, ham to‘g‘ri shkala sifatida tasniflanishi mumkin[5].

Agressiyaning ijtimoiy maqbul va aksilijtimoiy agressiv xulq-atvor turlari farqlanadi. Ijtimoiy maqbul agressiya turida frustratsiya, affekt, stress va nizo natijasida kelib chiquvchi zo‘riqish hamda xavotirlanish ijtimoiy normalarga mos keluvchi harakatlar orqali namoyon bo‘ladi. Aksilijtimoiy agressiv xulq-atvor jamiyatda qabul qilingan normalarga zid bo‘lgan harakatlarda namoyon bo‘ladi.

Agressiyaning turli: bevosita jismoniy kuch ishlatish, raqibni so‘z bilan haqoratlab, unga tahdid qilish, boshqa bir insonni yashirincha boshqarishga, kelgusida kutilayotgan noxushliklarga shama qiluvchi bilvosita ta‘sir ko‘rsatish shakllari kuzatiladi. Shuningdek, agressiyaning ijtimoiylashuvga bo‘ysunmaydigan shakllari ham ma‘lum.

Agressiv xulq-atvor asosini agressivlik motivi tashkil etadi. Agressiv xatti-harakatlar shaxsga ma‘naviy, moddiy yoki jismoniy zarar yetkazishi, destruktiv xulq-atvorning yuzaga kelishiga ta‘sir ko‘rsatishi bilan tavsiflanadi. Bunday xatti-harakatlarni bartaraf etishning psixologik qiyin tomoni shundaki, agressiv xatti-harakat qiluvchi shaxs o‘z xatti-harakatlarini oqlash uchun turli dalillarni keltiradi va o‘z aybini soqit qilishga urinadi. Agressiyaning tez-tez ifodalanishi shaxsning emotsional holati bo‘lib, uning asosini quyidagilar tashkil etadi:

- asab-psixik kasalliklar, inson asab tizimining nihoyatda charchaganligi;
- oiladagi psixologik muhitning nosog‘lomligi va ota-onalarda pedagogik-psixologik bilimlarning yetishmasligi;
- shaxsning xarakteri, ijtimoiy muhitning yomonlashuvi. Agressivlikning me‘yordan ortishi natijasida shaxsda asab tizimining buzilishi, asab-psixik kasalliklar, kommunikativ malakaning pasayishi, o‘z-o‘ziga to‘g‘ri baho bera olmaslik, ishonch hissining yo‘qolishi, o‘zini o‘zi boshqara olmaslik, xavotirlanish darajasining ortishi, frustratsiya, depressiya (ziqlik), stress ka-bi salbiy oqibatlar kuzatiladi.

Hozirda insonlarda kuzatilayotgan agressiv xatti-harakatlarning namoyon bo‘lish sabablarini aniqlash, destruktiv xulq-atvorning oldini olish yoki nazorat qilish muammolarini ilmiy o‘rganish shuni ko‘rsatadiki, inson tabiatdagi bu ko‘rinishni chuqur o‘rganish psixologiya fanining bugungi talabiga aylanmoqda.

Agressiv xulq-atvorni har tomonlama talqin qiluvchi nazariyalar mavjud bo‘lib, ularning har biri agressiya va uni keltirib chiqaruvchi omillarni batafsil tushuntirib, izohlab beradi. Ularni umumlashtirgan holda, quyidagicha tasniflash mumkin:

- psixanalitik yondashuv;
- etologik yondashuv;
- sotsiologik yondashuv;
- frustratsiya nazariyasi;
- sotsiologik o‘rganish nazariyasi.

Agressiyaga aloqador eng birinchi, balki eng mashhur nazariy tushuncha shuki, unga

asosan, bunday fe'l-atvor o'z tabiatiga ko'ra, ko'p jihatdan instinktivdir. Bunday keng tarqalgan yondashuvga ko'ra, inson genetik va konstitutsional ravishda shunday hara-katlarga «dasturlashtirilgani» tufayli agressiya sodir bo'ladi.

Psixanalitik yondashuv. Agressiya – instinktiv fe'l-atvor turi. Zigmund Freyd o'zining birinchi ishlarida shuni ta'kidlar ediki, barcha insoniy fe'l-atvor bevosita yoki bilvosita erodan, hayot instinktidan yaraladi. Erosning quvvati (libidosi) hayotni mustahkamlash, saqlab qolish va ko'paytirishga yo'naltiriladi. Ushbu umumiy nazariyada agressiya shunchaki libidoz impulslarning buzilishiga va to'sib qo'yilishiga nisbatan reaksiya sifatida qabul qilinadi. Agressiya o'z-o'zicha hayotning ajralmas, doimiy va muqarrar qismi sifatida talqin etilmagan. Birinchi jahon urushi zo'ravonliklari tajribasini boshdan kechirgan Zigmund Freyd agressiyaning kelib chiqishi va mohiyati haqida yanada ayanchli xulosalarga keldi.

U ikkinchi asosiy instinkt – tanatosning – o'limga ishtiyoqning mavjudligini taxmin qildi. Bu instinktning jami quvvati buzg'unchilikka va hayotni to'xtatishga yo'naltirilgandir. U insonning fe'l-atvori eros va bu instinkt o'rtasidagi murakkab munosabatlarning natijasi bo'lib, ular o'rtasida doimiy ziddiyat mavjud, deb ta'kidlangan. Hayotni saqlab qolish (eros) va buzg'unchilik (tanatos) o'rtasida jiddiy ziddiyat mavjudligi tufayli, boshqa mexanizmlar (masalan, siljish) tanatos quvvatini chetga – «Men»dan tashqariga yo'naltirishga qaratilgan. Demak, tanatos agressiyaning tashqariga chiqib, boshqalarga yo'naltirilishiga bevosita sabab bo'ladi [6].

Zigmund Freyd agressiyaning boshlanishi va tabiati to'g'risidagi mulohazalarida o'ta pessimist bo'lgan. Bu xulq-atvor tug'ma bo'lib, undan qutulib bo'lmasligini ta'kidlagan. Chunki, tanatosning energiyasi tashqariga yo'naltirilmasa, tez orada individning buzilishiga olib keladi. Yagona umid uchquni – agressiyaning yuzaga keltiruvchi emotsiyalarning tashqarida namoyon bo'lishi buzg'unchi kuchni susaytirishi va shundan kelib chiqib, yanada xavfli harakatlarning paydo bo'lishi ehtimolini kamaytirishi mumkin. Zigmund Freyd nazariyasi (katarsis haqidagi tushuncha) ning bu jihati ko'p hollarda quyidagicha talqin qilingan: buzg'unchilik bilan bog'liq bo'lmagan ekspressiv harakatlarni amalga oshirish yanada xavfli harakatlarning oldini olishdagi samarali vosita bo'lishi mumkin. Lekin Zigmund Freydning asarlari bilan yanada yaqinroq tanishish natijasida bu fikrlarni inkor eta oluvchi misollarni ham uchratamiz. Z.Freydning katarsis ta'sirining kuchi va doimiylik muddatiga nisbatan aniq bir nuqtai nazari bo'lmagan bo'lsada, u ko'proq bu harakat o'z tabiatiga ko'ra minimal va qisqa muddatli bo'ladi, degan fikrni ma'qullaydi. Z.Freyd keyingi davr nazariyotchilaridan farqli o'laroq, bu tushunchaga katta optimizm bilan qaramagan.

Etologik yondashuv. Nobel mukofoti laureati mashhur etolog K.Lorens agressiyaga evolyusion yondashuv tarafdori bo'lgan va uning nuqtai nazari Z.Freydning qarashlari bilan o'xshash bo'lgan. K.Lorens ta'limotiga ko'ra, agressiya insonlarga va boshqa tirik jonzorlarga xos hayot uchun kurash tug'ma instinktidan kelib chiqqan. U bu instinkt uzoq evolyusiya davrida rivojlangan, deb taxmin qilgan. Agressiyaning uchta muhim funksiyasi bunday fikrni tasdiqlay oladi. Birinchidan, kurash turlar vakillarini katta geografik kengliklarga tarqatib yuboradi, bu esa oziq-ovqat resurslarining maksimal sarflanishini ta'minlaydi. Ikkinchidan, agressiya turning genetik fondi yaxshilanishini ta'minlaydi, chunki, faqat eng kuchli va quvvatli individumlarga avlod qoldira oladilar. Uchinchidan, kuchli hayvonlarga o'zini himoya qila oladi va avlodlarining tirik qolishini ta'minlaydi.

Z.Freyd hali instinktiv agressiv energiyaning yig'ilishi va tarqab ketishi borasida biron-bir aniq fikrga kelmay turgan pallada, K.Lorens bu muammo bo'yicha aniq bir to'xtamga kelgan edi. U kurash instinkti bilan yo'g'rilgan agressiv energiya organizmda o'z-o'zidan va uzluksiz ravishda, doimiy sur'atda generatsiya qiladi, vaqt o'tishi davomida betinim yig'ilib boradi, deb hisoblagan [7].

Ochiq agressiv harakatlarning qo'llanishi to'plangan agressiv energiyaning hajmi va yon-atrofdagi agressiyaning chiqishini yengillashtiruvchi alohida qo'zg'atuvchi sabablarning borligi hamda ularning kuchi kabi funksiyalarning hamkorlikdagi harakatidir. Boshqacha aytganda, agressiv energiyaning hajmi qancha ko'p bo'lsa, uning tashqariga “otilib chiqishi” uchun shuncha kam kuchga ega qo'zg'atuvchi sabab kerak bo'ladi. Amalda, agar oxirgi agressivlikning

ko'rinishidan yetarli vaqt o'tgan bo'lsa, shunday fe'l-atvor o'z-o'zidan, chiqaruvchi qo'zg'atuvchi sabablarning absolyut yo'qligi paytida ham amalga oshirilishi mumkin. K.Lorensning ta'kidicha, agressivlik ba'zi hayvonlarda instinktiv fe'l-atvorning barcha qoidalariga to'g'ri keladi. Hayvonni xavfni kutishi davrida kuzatish mumkin, inson ham o'zini xuddi shunday tutishi mumkin.

K.Lorens nazariyasining qiziqarli jihati shuki, u orqali insonda boshqa jonzotlardan farqli o'laroq, o'z turiga mansublarga qarshi zulm o'tkazish hollarining keng tarqalganligini tushuntirish mumkin. K.Lorensning uqtirishicha, tug'ma kurash instinktidan tashqari barcha tirik jonzotlarga o'z xohish-istaklarini bosa olish imkoniyati berilgan, bu imkoniyat ularning o'ljalarga qay darajada jiddiy talafot yetkazish yoki yetkazmaslik xohishlari bilan o'zgarib turadi. Tabiatan boshqa jonzotlarni o'ldirish uchun barcha zarur ashyolar (epchillik, uzun tirnoq va o'tkir tishlar) berilgan yirtqich Sher yoki Yo'lbarslar o'z turi vakillariga tajovuz qilishning oldini oluvchi, ushlab turuvchi omillarga ega. Insoniyat tarixining muqaddimasida erkak va ayollar o'z qabiladoshlariga qarshi agressivlik ko'rsata turib, tish va mushtlarini ishga solganlarida, yuqoridagi kamchiliklar u qadar qo'rqinchli tuyulmaydi.

Umuman, ularning bir-biriga jiddiy jarohat yetkazishlari ehtimoli u darajada yuqori emas. Biroq texnik taraqqiyot ommaviy qirg'in qurollarini yaratdi, o'z xohish-istaklarini qondirishga intilish esa, insonning tur sifatida yo'qolib ketish xavfini tug'dirdi. Qisqa qilib aytganda, K.Lorens jahon yetakchilarining butun-butun millatlarning qirilib ketishi istagini inson zo'ravonligi agressiyaning oldini oluvchi, tug'ma ushlab turuvchi omillardan ustunlik qilayotgani deb tushunadi [8].

K.Lorens, Z.Freyd kabi agressiyani qutulib bo'lmas hol deb hisoblasa-da, uni susaytirish va nazorat qilish mumkin, degan fikrga ishonch bilan qaragan. U zarar yetkazish bilan bog'liq bo'lmagan harakatlarda ishtirok etish agressiv energiyaning xavfli darajagacha yetishining oldini olish va zo'ravonlik holatlarini kamaytirishi mumkin deb taxmin qilgan.

Ijtimoiy yondashuv. Bu yondashuv tarafdorlari evolyusion nazariya tarafdorlaridan farqli o'laroq, tabiiy tanlash jarayonini tushuntirishda ancha o'ziga xos asoslarni taklif qiladilar, ularning asosiy dalillari quyidagilar: genlar ta'siri juda uzoq, chunki, ular adaptiv fe'l-atvorni ta'minlaydilar. Ya'ni genlar shu darajada «ko'nikkanlarki», hatto reproduksiyaning muvaffaqiyatli bo'lishiga o'z hissalarini qo'shadilar, bu bilan esa ularning boshqa avlodlarda ham saqlanib qolishi ta'minlanadi.

Sotsiobiologlar individumlar hoynahoy altruizm va o'zini qurbon qilish yo'li bilan bo'lsa-da, o'xshash genliklar (ya'ni qarindoshlar)ning yashab ketishiga yordam beradilar va ulardan farq qiluvchi yoki qarindosh bo'lmagan, ya'ni umumiy o'xshash genlar bo'lganlarga nisbatan agressiv munosabatlarda bo'ladilar, deb isbotlaydilar. Bu individumlar ularga zarar yetkazish uchun har qanday vaziyatdan foydalanadilar va ularning o'z urug'i vakillaridan nasl qoldirish imkoniyatlarini chegaralab qo'yadilar.

Sotsiobiologik yondashuvga asosan, raqobatchilar bilan agressiv munosabatlarda bo'lish resurslari chegaralangan atrof-muhit sharoitida (oziq-ovqat yoki juft yetishmasligi) reproduksiya muvaffaqiyatini oshirishning bir yo'lidir. Reproduksiya muvaffaqiyatli bo'lishining individumda yetarli ozuqa va nasl qoldirish uchun juftning bo'lishini ta'minlashi ayondir. Biroq agressiyadan kelgan foyda sarf qilingan harakatlardan ko'p bo'lganda, u (ya'ni, agressiya) mazkur individumning genetik yaroqliligini oshira oladi.

Agressiyaning potensial qadri o'z nasli hayotini o'ylagan holda, hayot uchun kurashayotgan individumlarning o'lish yoki jiddiy jarohatlanish xavfi bilan bog'liq. Agressiv raqobatchilik biron-bir urug'ni o'limga olib kelsa, bu urug'da genetik layoqatlilikni oshirishning imkoni bo'lmaydi. Shundan kelib chiqib, sotsiobiologlar bizni quyidagilarga ishontiradilar: agressivlik – individumlarning mavjud resurslardan o'z hissasini olish vositasi bo'lib, o'z o'rnida bu resurslar tabiiy tanlashda (asosan, genetik darajada) omad olib keladi.

Frustatsion nazariya. D.Dollard taklif etgan bu nazariya avval keltirilganlariga qarshi qo'yiladi. Unda agressivlik evolyusiya emas, balki situativ jarayon sifatida qaraladi. Bu nazariyaning asosiy holatlari quyidagicha ifodalanadi:

- 1) frustatsiya har doim biror-bir agressiyaga olib keladi;

2) agressiyani keltirib chiqaruvchi masalalarda uch omil doimo hal qiluvchi ahamiyatga ega:
– subyekt tomonidan kutilayotgan bo‘lg‘usida erishiladigan maqsaddan qoniqish darajasi;

- maqsadga erishish yo‘lidagi to‘siq kuchi;
- ketma-ket frustatsiyalarning soni.

Ya‘ni subyekt qay darajada qoniqishni ko‘p kutsa, qay darajada to‘siqlar kuchli bo‘lsa va qay darajada ko‘p reaksiyalar to‘siq qo‘yilsa, agressiv xulq-atvoriga turtki shuncha kuchli bo‘ladi.

Frustatsiyalar ketma-ket bo‘lganda esa, ularning kuchi bir-biri bilan qo‘shilib, katta kuchdagi agressiv reaksiyani tug‘dirishi mumkin. Individuallar frustatsiyaga har doim ham agressiv munosabat bildirmasligi aniqlanganda, Dj.Dollard va hammualiflar bunday xulq-atvor avvalo jazo xavfi borligi tufayli frustatsiya paytida namoyon bo‘lmaydi, degan xulosaga kelganlar. Bu holatda o‘ziga xos “ko‘chish” sodir bo‘lib, uning natijasida agressiv harakatlar boshqa odamga yo‘naltiriladi, chunki, unga qilingan hujum berilishi mumkin bo‘lgan eng kam jazo bilan assotsiatsiyalanadi.

Sotsiologik o‘rganish nazariyasi. Boshqalaridan farqli o‘laroq, bu nazariya zaruriy mustahkamlash bilan bog‘liq ijtimoiylashuv jarayonida o‘rganilgan xulq-atvorni bildiradi. Ya‘ni namunaga asoslangan inson xulq-atvori o‘rganiladi. Bu nazariya A.Bandura tomonidan taklif etilib, o‘rganish, paydo qilish va boshqarishni tushuntirib beradi.

A. Banduraning nazariyasi quyidagicha:

biologik omil (asab tizimi, gormon); o‘rganish (bevosita tajriba, kuzatuv);	agressiyaning yuzaga kelishi
shablonlar ta‘sirida (hayajon, e‘tibor); yo‘l qo‘yib bo‘lmas munosabat (do‘q urish, frustatsiya) bilan; qiziqtiruvchi motivlar (pul, zavqlanish) bilan; yo‘riqnomalar (buyruq) bilan; ekssentrik ishontiruvchilar (paranoidal ishontiruvchilar) bilan;	agressiyani targ‘ib qilish
tashqi rag‘batlantirish va jazo berish (moddiy rag‘batlantirish, yoqimsiz oqibatlar) bilan; vikar mustahkamlash bilan (boshqalarni rag‘batlantirilayotgan yoki jazolayotganini kuzatish) bilan; o‘zini o‘zi boshqarish mexanizmi (g‘urur, ayb) bilan.	agressiyani boshqarish

Uning fikricha, agressiv xulq-atvorni tahlil qilishda quyidagi vaziyatlarni e‘tiborga olish talab qilinadi:

- 1) bunday xatti-harakatni o‘qish usullari;
- 2) ularning paydo bo‘lishini targ‘ib qiluvchi omillar;
- 3) ularning mustahkamlanib qolish shart-sharoitlari.

Shu sababli, bunda katta e‘tibor o‘qitishga, ijtimoiylashuvning birlamchi vositalari bo‘lgan ota-onalarning bolalarining agressiv xulq-atvorini o‘rganishdagi ta‘siriga qaratiladi. Xususan, shu narsa isbotlangan ediki, ota-onaning xulq-atvori agressiya modeli bo‘lib xizmat qilishi va odatda, agressiv ota-onalardan agressiv farzandlar dunyoga kelishi mumkin [9].

Bu nazariya yana shuni isbotlaydiki, insonning keng miqyosdagi agressiv reaksiyalarni o‘rganishi shunday xulq-atvorni to‘g‘ridan-to‘g‘ri rag‘batlantirish demakdir. Ya‘ni agressiv harakatlarning qo‘llab-quvvatlanishi bunday harakatlar kelgusida ham qaytarilishi ehtimolini oshiradi. Shu bilan bir qatorda, natijali agressiya, ya‘ni agressiv harakatlarni amalga oshirish yo‘li bilan muvaffaqiyat qozonish ham alohida ma‘no kasb etadi. Shu toifaga vikar tajriba

– boshqalardagi agressiyaning rag‘batlantirilishini kuzatish ham kiradi. O‘zini o‘zi rag‘batlantirish va jazolash ochiq agressiyaning modeli bo‘lib, ular inson o‘zi uchun belgilagan rag‘batlantirish va jazolash bilan boshqarib boriladi.

Shuni ta’kidlash joizki, bu nazariya insonning agressiyaning oldini olishi va uni nazorat qilib borishi uchun ko‘proq imkoniyat yaratadi. Buning ikki sababi bor:

1) nazariy jihatdan agressiya – ijtimoiy xulq-atvorning orttirilgan modeli. Shundan kelib chiqib, uni sharoitlarning yo‘q qilinishi yordamida kuchsizlantirish mumkin;

2) ijtimoiy o‘rganish agressiyaning odamlar tomonidan faqat muayyan ijtimoiy sharoitda namoyon bo‘lishini ko‘zda tutadi.

Hozirda ijtimoiy o‘rganish nazariyasi aggressivlikning oldini olishda agressor va ijtimoiy rivojlanishning sharoiti haqida axborot bo‘lgan hollarda eng samarali usul bo‘lib kelmoqda. Agressiv impuls paydo bo‘lishining oldini na moddiy barqarorlik, na ijtimoiy nohaqlikning tubdan yo‘q qilinishi va na jamiyatdagi boshqa ijobiy o‘zgarishlar ololadi. Ko‘pi bilan bunday hollarning yuzaga kelishiga vaqtincha yo‘l qo‘ymaslik yoki ularning intensivligini susaytirish mumkin. Bu nazariyalarga asosan, agressiya u yoki bu shaklda bizni ta’qib etaveradi. Agressiya, darhaqiqat, insoniy tabiatimizning ajralmas qismidir.

XULOSA

Agressiya – bu odamlar, odamlar guruhiga nisbatan jismoniy va ruhiy zarar yetkazishga qaratilgan individual yoki jamoaviy xatti-harakatlar majmui hisoblanadi. Bugun insoniyat tarixi ishonchli tarzda shuni isbotlamoqdaki, agressiya shaxs va jamiyat hayotining ajralmas qismiga aylanib bormoqda. Bundan tashqari, agressiya ulkan tortishish kuchi va yuqumlilik xususiyatiga ega – ko‘pchilik o‘zining aggressiv ekanini inkor etadi, ammo o‘zining kundalik hayotida esa, uni keng namoyish qiladi. Aynan aggressiv xulq-atvor shaxslararo nizolarning vujudga kelishiga va ularni hal etishning asossiz yo‘llari paydo bo‘lishiga olib keladi.

Adabiyotlar/ Литература/ References:

1. Фрейд З. Введение в психоанализ: лекции. – М., 1991. – С. 53 – 54.
2. Dollard, John; Miller, Neal E.; Doob, Leonard W.; Mowrer, Orval H.; Sears, Robert R. (1939). Frustration and Aggression. New Haven, CT, US: Yale University Press. OCLC 256003.
3. Berkowitz, Leonard (1969). Roots of aggression: A re-examination of the frustration-aggression hypothesis. New York: Atherton Press.
4. Zillmann, Dolf (1979). Hostility and Aggression. Hillsdale, N. J.: Lawrence Erlbaum Associates. – pp. 126 –133.
5. Miller, Neal E.; et al. (1941). «The frustration-aggression hypothesis». Psychological Review. 48 (4): 337– 342.
6. Фрейд З. По ту сторону принципа удовольствия. – М.: Фоли, 2013.
7. Прищеп Л.В., Алексеева Е.Б. Теория агрессии и необходимость интегративного подхода при изучении агрессивных состояний // Международный журнал экспериментального образования. – 2015. – № 11-6. – С. 919-921;
8. Лоренц, Конрад Агрессия / Конрад Лоренц. – М.: Римис, 2017. – 707 с.
9. Бандура А. Теория социального научения. СПб. – Евразия, 2000.

ИЖТИМОЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

1-МАХСУС СОН

ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ
СПЕЦИАЛЬНЫЙ НОМЕР-1

JOURNAL OF SOCIAL STUDIES
SPECIAL ISSUE-1

MAQOLADA KELTIRILGAN DALILLARNING TO'G'RILIGI UCHUN MUALLIF MAS'ULDIR | АВТОР НЕСЕТ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА ДОСТОВЕРНОСТЬ ФАКТОВ ИЗЛОЖЕННЫХ В СТАТЬЕ

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000